

Ahmedinejad: Saud Arabystanyny dörde, Türkiýäni üçe, Eýrany-da alty bölege bölmek isleýärler

Category: Kitapcy, Nukdaýnazar, Publisistika, Sözler

написано kitapcy | 25 января, 2025

Ahmedinejad: Saud Arabystanyny dörde, Türkiýäni üçe, Eýrany-da alty bölege bölmek isleýärler AHMEDINEJAD: SAUD ARABYSTANYNY DÖRDE, TÜRKIÝÄNI ÜÇE, EÝRANY-DA ALTY BÖLEGE BÖLMEK ISLEÝÄRLER

Eýranyň öňki Prezidenti Mahmud Ahmedinejad «Independent» habarlar gullugynyň koordinatory Muhammet Zahid Gülüň sowallaryna jogap berdi.

Bize bu mümkinçiligi döredendigi üçin ilki bilen oňa minnetdarlygymyzy bildirýäris. Sebitdäki soňky ýagdaýlar boýunça sowallar bilen başlamak we soňra, eger wagtymyz ýetse, Eýrandaky hakykaty we eýran sahnasy hakdaky sowala geçmek isleýärim. Gürründeşlige Türkiýäniň we Eýranyň ýakyn goňsusy Yrakdan başlalyň.

– Eýran Yslam Respublikasynyň 1979-njy ýylda gurlan wagtyndan bäri Eýran Yrak bilen ýakyndan gyzyklanyp geldi. ABŞ-nyň Yragy okkupirlemeginden soň Eýranyň Yrakda hem agramy, hem täsiri bardy. Yragyň syýasat sahnasynda goşulan ýerleri boldy. Şugünki gün Eýranyň Yragyň syýasat sahnasyndaky üstünliklerine ýa-da şowsuzlyklaryna nähili baha berýärsiňiz?

– Ilki bilen-ä sizi we bu gepleşige jogapkär kärdeşleriňizi gyzgyn salamlaýaryn hem-de gürründeşligiň peýdaly bolmagyny umyt edýärim. Jemgyýet, sebit we dünýä meseleleerini analizlände hemişe käbir prinsipleri ünsden düşürmeli däl.

Birinji prinsip: halklaryň öz ykbalyny kesgitlemäge bolan hukugy we garaşsyzlygydyr. Muny hökman ykrar etmelidir. Taraplardan biri beýlekisiniň içerki işlerine goşulmaly däl. Şonuň üçinem ikinji prinsip beýlekileriň içerki işlerine goşulmazlykdyr.

Üçünji prinsip: awtoritar döwletleriň syýasatydyr. Bu döwletler öz bähbitleri üçin başga ýurtlaryň we halklaryň dargamagyny isleýärler. Şuňa hökman üns bermek gerek.

Dördünji prinsip bolsa, sebitiň sebit halklary boýunça töwerekleýin hyzmatdaşlygynyň bolmagy gerek we ynanyşmagy gowşadýan her bir zat ähli halklara zyýan ýetirýär. Bular ýaly zatlaryň bolmazlygy üçinem hemmeleriň seresaply bolmagy gerek.

– Eýranyň Yraga girme syýasatyna nähili garaýarsyňyz? Siziň pikiriňizçe bu syýasat üstünliklimi ýa-da şowsuzmy?

– Bu zerurlyklary göz önüne tutanymyzda bütin regional meselelere ýeke-täk nukdaýnazara we ýeke-täk garaýyşa barýança baha berip bileris. Häzir sebitiň çekip-çydap bolmajak şertleriň astyndadygy hakykat.

– Nejep we Kum şäherlerindäki iki düýpli gatlagyň arasyndaky basdaşlyk ýa-da çaknyşyk hakda gürrüň edilýär. Bu iki düýpli gatlagyň arasynda, eger bar bolsa, tapawudy nämede we nähili görýärsiňiz?

– Taryhyň dürli döwürlerinde alymlaryň arasynda birtopar

düşünişmezlikler bolupdyr. Ýönekeý adamlaryň arasynda nähili düşünişmezlikler bolýan bolsa, alymlaryň arasynda-da dürli düşünişmezlikler döräp biler, haýsy bolanda-da köp sanly pikirler we garaýyşlar bar. Munuň meselelere we beýleki tarapa-da täsir edýändigine ynanýaryn.

Ähli dinleriň alymlarynyň umumy pikire gelmeklerini, hristianlaryň, musulmanlaryň, Nejep, Kum şäherleriniň we El-Ezheriň alymlarynyň umumyadamzat bähbidiniň hatyrasyna birleşmegini umyt edýäris.

– Hojaýyn, bärde iki taryhy, ideologik we teologik gatlagyň arasyndaky basdaşlygyň ýa-da düşünişmezligiň gürrüňini edemok. Welaýaty-Fakih we beýleki bilen baglanyşykly syýasy ýönelmeler barada aýdýaryn. Bu meselede näme diýesiňiz gelýär?

– Hawa, alymlaryň arasynda nukdaýnazar meselesinde hemişelik dowam edip gelýän pikir tapawutlylygynyň bardygyna söz ýok.

• **«Eýran we Saud Arabystany tagallalaryny birikdirse, Ýemen meselesini çalt çözüp biljeklerine ynanýaryn»**

– Ýene başga bir çylşyrymly gürrüňe geçýäris. Ýemen meselesi. Eýran Ýemene aç-açan goşulýar. Eýranyň Ýemen syýasatyny neneň görýärsiňiz we siziň pikiriňizçe bu meseläni çözmegiň ýoly nämede?

– Ýemen meselesi boýunça has ön birnäçe gezek nygtap geçipdim. Ýokarda-da aýdyşym ýaly güýçli döwletleriň, ýagny, Saudi Arabystanynyň, Eýranyň Birleşen Arap Emirlikleriniň (BAE), ABŞ-nyň, Angliýanyň bu meselä goşulýandygy belli. Olaryň hiç birisi Ýemen meselesine goşulmaly däl, Goý, ýemen halky öz ykbalyny özi kesgitlesin. Munuň şundan başga çykalgasy ýok. Sebitdäki ähli ýurtlar: Saud Arabystany, Eýran, BAE Ýemen konfliktinden we Ýemendäki uruşdan daşlaşmaga mejburdyr. Hasam möhümi, ýemen halky bu konfliktiden çaltrak çykjak bolmaly. Eýran we Saud Arabystany tagallalaryny birikdirse, Ýemen meselesini çalt çözüp biljeklerine ynanýaryn.

• **«Biri-birimizden daşlaşyp bäsleşmek özümize zyýan edýär,**

biziň asudalygymyz agzybirliğimize bagly»

– Prezidentlik eden döwrüňizde Eýran bilen Saud Arabystanynyň arasy gowudy. Şa Abdylly bilen taryhy duşuşyk geçiripdiňiz. A soň näme boldy, näme üýtgedi? Bu duşuşyklar nämüçin şowsuzlyga uçrady ýa-da miwe bermedi?

– Saud Arabystany bilen dost-doganlyk gatnaşyklarymyz bardy. Beýleki arap ýurtlary bilen aramyz erbet däldi. Saud Arabystany bilen aýratyn gatnaşyklarymyzyň bolmagy tebigy ýagdaý. Çünki biziň dinimiz bir we bir regionda ýaşaýarys. Şol bir wagtyň özünde duşmanymyzam bir. Biri-birimizden daşlaşyp bäsleşmek özümize zyýan edýär, biziň asudalygymyz agzybirliğimize bagly. Dost-doganlaryň arasyndaky bu oňsuzlygyň döremegine kese ýerlileriň belli bir derejede sebäp bolýanyny bilýäris. Bu ýagdaýda hiç kimiň öňe saýlanyp bilmejeguni, iki tarapa-da, şol sanda regiona-da munuň ýaramaz täsirini ýetirjekdigini ýene bir gezek nygtamak isleýärim.

– Eýse, häzirki ýagdaýy neneň görýäňiz? Şu wagtlar Eýranyň Saud Arabystany bilen geçirjek gepleşiklerinden söz açylýar. Bu boýunça nämeleri diýmek isleýäňiz?

– Iki tarapyňam birtopar ýalňyslyklary goýberýändigini bilýärim. Gepleşikleriň geçirilýänine begenýän. Iki tarapyňam özara ylalaşyga geljegine ynanasym gelýär. Taraplaryň Ýemen konfliktini çözmäge yönelmelerini isleýärim. Munuň özi tutuş sebitde howpsuzlygyň we durnuklylygyň üpjün edilmegine, iň esasy-da Ýemen hökümetini we halkyny bu konfliktden halas etmegine goşant goşar.

Ýemen halky häzir gorkunç krizisleri başdan geçirýär. Ýitgiler çekýär. Olar biziň doganlarymyz. Saud Arabysyany, Ýemen, Eýran, Kuweýt – hemmämiz dogan. Bularyň haýsysy büdrese, duşmanlar muňa begenýär. Şol bir ýagdaýda şäherlerimiz yok edilse we özara oňuşmazlyklarymyzda esgerlerimiz ölse, duşmanlarymyzy begendirmekden başga zada ýaramaz.

Söhbetdeşligiň başynda agzalan dört prinsipe üns bersek, Ýemen konfliktiniň bejit çözüljegine ynanýaryn. Bu meseleleriň

nämedigi Saud Arabystanyna mälim. Şeýle-de, sebitara meseleleri boýunca hem biri-birimiz bilen gürleşip, düşüňşip bileris. Mundan ýigrimi ýyl öň sebitiň şertleri juda ýaramazdy. Siriýadaky, Yrakdaky, Ýemendäki, Owganystandaky, Liwandaky şertlerem öwerlik däldi. Eýran bilen Owganystan düşünişseler, sebitiň şertleriniň gowulanmagyna, şu ýurtlardaky düşünişmezlikleriň aradan aýrylmagyna goşant goşduklary we şertlerini ýumşatdyklary bolardy.

– Biziň üçin örän gowy tabel çyzyp berdiňiz, ýöne edil häzir Siriýadan söz açmak isleýän. Eýranyň Siriýada goşun bölümlerini saklaýanyna garşy çykýanyňyz mälim. Şu ýerde şu sowaly göni özüňize beresim gelýär: Siriýa konfliktinden nädip çykmaly? Siriýada soňky on ýylyň dowamynda bolup geçen köpçülikleýin-halk progesterone bolan garaýşyňyz nähili?

Size aýdyp beren dört prinsipimi ýene bir gezek gaýtalamak bilen Eýran hökmünde biz, Saud Arabystanynyň, Türkiýäniň, Siriýanyň içerki işlerine goşulmagyň deregine siriýa halkynyň jebisleşmegine kömek etsek gowy bor. Siriýa halkynyň erk-eradasyna hormat goýmaly. Çünki bu olaryň, ýagny, halkyň hakydyr.

Similar uly pidakärlikleri döz geldi, birgiden ýitgileri çekdi. Eýran, Saud Arabystany, Türkiýe urşuň öňünü almak üçin jan etmeli we siriýaly toparlardan haýsam bolsa birine pul, ýarag we logistik kömek bermeli däl.

Urşup ýören iki tarapam iňlis-de däl, amerikan-da, Yragy basyp alanlar-da däl, olar Siriýanyň öz ogullary. Ol ýerde öldürilýänler ruslar däl, siriýalylar. Siriýa meselesine haýsy tarapdan seretseňiz serediň, olar biziň öz doganlarymyz. Eýran, Saud Arabystany, Türkiýe üçüsu oturyp gürleşseler, gürründeşligimiziň başynda-da aýdyşym ýaly öz aralarynda «öz ykbalyny kesgitlemek hukugy halkyň öz hukugydyr» prinsipiniň bolan dört prinsipe goldanyp, konfliktini aradan aýrylmagyna kömek edip bilerler.

– Türkiýe bilen aýratyn gyzyklanýarsyňyz, üýtgeşmeleri sypdyrman yzarlaýarsyňyz. Soňky gezek mundan iki hepde öň

Türkiýäniň dürli şäherlerine syýasy däl saparlarda bolduňyz. Türk halky barada näme aýdyp biljek? Adalat we Galkynys partiýasynyň (AKP) 20 ýyldan soňky ýagdaýyny neneň görýäňiz? Mysal üçin, häzir konstitusion üýtgeşmeleri geçirmek we parlamentar sistema dolanyp gelmek talaby bilen türk oppozisiýasynyň ýagdaýyna nähili baha berýärsiňiz?

Munuň özi türk halkynyň öz işi. Türk halkynyň talap edýän her bir zady praktikada ýerine ýetiriläýmelidir. Eýranyň Türkiýe bilen gowy gatnaşyklary bar. Iki ýurduň gatnaşyklary düýplüdür we adyldyr. Bularyň dünýä güýçleriniň garşylyklaýyn çärelerini ünsden düşürmezliginiň gerekdigini pikir edýäris. Her ýurduň güýji halkynyň goldawy bilen baglanyşyklydyr. Halk öz sistemasyndan hoşal bolmaly we soňam halkyň öz erk-ygtyýary öz ykbalyny kesgittläp bilmelidir. Käbirleri öz pikirlerini beýlekilere impozirlese, munuň döretjek problemalary bilen ýüzbe-ýüz bolmak gutulgysyzlyga öwürüler.

– Türkiýe we Eýran sebitdäki iň esasy ýurtlardan. Olar uly rol oýnap bilýän we özara taryhy gatnaşyklary bolan iki uly ýurt... Düşünişmezlik we düşünişmegiň esasy ýerlerine ünsi çekjek bolsak, näme aýdyp biljek?

Sebit halklarynyň aňyrdan gelýän kökli gatnaşyklary bardy. Häzirem şeýle. Öz aralarynda hiç hili düşünişmezlikleri ýokdy. Halklar söwda, maşgala gurmak, hyzmatdaşlyk etmek biregi birege baglaýan gatnaşyklary saklamak isleýär. Özara jebisleşlesleri gelýär we mundan hoşal bolýarlar. Hökümetler halkyň eradasyna görä bolmaly. Emma şol wagt problemalar hökümetleriň we režimleriň ýalňys analizleriniň netijesidir. Sebitara hökümetler we režimler özlerini sebitden aýry görmeli däl.

Hemmämiz bir bolup sebiti dolandýrmaly, agzybir bolmaly. Agzybirlik hemmelere peýda berer. Diňe şeýdilende awtoritar döwletler hiç birimize basyş edip bilmez.

Beýleki bir tarapdan dünýäde täze güýç, adam güýji bolarys. Awtoritar döwletleriň tutuş sebit ýurtlaryna garşy ugur görkeziji meýilnamasynyň we komplimasiýasynyň bardygyny

ýaňzytmak isleýärin. Hiç bir ýurduň güýçli ýa-da öz-özünü dolandyryp biljek ýagdaýda bolmagyny islänoklar. Hiç bir ýagdaýda öňe gitmegimizi we ösmegimizi islänoklar.

Biri-birimiz bilen zol çaknyşyp we oňuşman ýörmegimizi, yza galmagymyzy, şeýdibem bize höküm edibilmegi isleýärler. Ýaraglaryny satmak üçin özlerine müşderi gözleýärler.

• **«Russiýanyň Ukraina çozanlygyndan peýdalanyp, Hytaý Taýwana, ABŞ hem Eýrana çozmak isleýär»**

– Munuň bilen baglanyşykly ABŞ-ny we Russiýany Ukraina garşy hapa ylalaşyga gelmekde» aýypladyňyz? Näme üçin?

– Sebitiň şertlerini we global meseleleri gowy bilýän her kimiň şeýtmegi gerek. ABŞ, Russiýa, Hytaý dünýä üçin täze meýilnama işläp düzjek bolýarlar. Russiýanyň Ukraina çozanlygyndan peýdalanyp, Hytaý Taýwana, ABŞ hem Eýrana çozmak isleýär.

Bütün bularyň barsy dünýäniň özgerme prosesini başdan geçirýändigini subut edýär. Bütün dünýäde täze maksatnama ýola goýlar. Ukrainanyň üstüne çozulmagy dünýäniň üýtgeşsiz hasap edilen şertleriniň üýtgeýändigini görkezdi. Bu meniň pikirim. Netijelerini siziň özüňizem görersiňiz.

Meýilnamalarynyň birinji tapgyryny amala aşyrmaga jan edýärler. Biz bu meýilnamany amala aşyrtmajak bolup dyrjaşýarys. Çünki olaryň matlaby amala aşsa, örän köp bigünä adamyň ömür tanapy üzüler.

– Ukraina sahnasyny sypdyrman görýänsiňiz. Eýranyň häzirki hökümetiniň ukrain konfliktini we Ukrainadaky uruş boýunça tutumyny nähili görýäňiz?

– Bu sowaly Eýran hökümetiniň press-sekretaryna bermeli.

– Eýran hökümetiniň tutumyny soramak. Sowal şu: Eýran hökümetiniň tutumyny nähili görýäňiz diýýän?

– Meniň nähili tutumym bardygyny gowy bilýärler. Hemişe halkyň ýanynda bolmaga çagyryýan. Awtoritar güýçlerden gaça durmaly,

päli azan güýçleriň duzagyna düşmejek bolmaly.

– Soňky döwürde Eýran bilen Russiýanyň arasyndaky gatnaşyklary neneň görýäňiz? Russiýa Eýranyň bil baglap biljek ýarany bolubilermi?

– Munuň üçin geçmişdäki reallyga we şu günki reallyga seredeliň. Geçmişe seretsek, Russiýanyň Eýranyň özünü goldamandygyna bahana tapyp bilmese gerek.

Emma häzir käbir bahanalary bar.

Häzir söweş ýagdaýyndadygy aýdyp we perdäniň aňyrsynda ABŞ bilen el-ele berip, Eýrany bu uruşda özünü goldamandygy üçin günäkärläp bilmez.

– Russiýanyň çozuşy ýaly Hytaýyňam Taýwana çozmak niýetiniň bardygyny we basyp almak isleýändigini aýtdyňyz. Siziň pikiriňizçe bular ýaly üýtgeşmeleriň nähili netijeleri bolup biler?

– Bu betpäl meýilnamalaryň birem amala aşmaz diýip umyt edýärim. Ukrainadaky uruş haýal etmän gutarar we rus esgerleri öýlerine dolanar. Ukrain halky-da kanuny hak-hukuklaryna eýe bolar.

Russiýa önünde-soňunda sözünü ýöretjege meňzeýär. Ýagny, ýoldaş Jo Baýdeniň tutumlaryna seredende, Russiýanyň bu urşa girmegine we islän ýaragyny ulanmagyna göz ýumulan borly.

– Eýran birküç gün öň Oman deňzinde (Arap deňzi) we Oman aýlagynda Russiýanyň we Hytaýyň geçiren harby türgenleşiklerine gatnaşdy. Bu harby türgenleşiklere syýasy taýdan baha bersek, nyşanada kim bar we sebit boýunça hakykatdanam ýaranlyk guruldymy?

– Sebitiň howpsuzlygynyň sebit halklary tarapyndan güýçlendirilmelidigine ynanýaryn. Sebit hökümetleri daşarky elementleriň sebitara işlere burnuny sokmagynyň önüni almalydyr.

– Eýranyň ýadro maksatnamasy barada aýdanymyzda bolsa, Eýran

bilen ABŞ-nyň arasynda ýadro maksatnamasy we öndürmegi meýilleşdirilen energetika babatdaky gepleşiklerde Barden hökümetine nähili garaýaňyz? Siziň pikiriňizçe Baýden hökümetiniň Tramp hökümetinden parhy nämede?

– Amerikan hökümetiniň global we halkara syýasatlarynyň bizi goldaýan tarapyňyň ýokdugyny, Respublikan partiýadan çykan prezidentleeiň bu global partiýalaryň bir bölegidigini we amerikan prezidentleriň köplenç ýerine ýetiriji bolup iş alyp barýandyklaryny pikir edýärim.

Ikinji jahan urşundan soň urşuň ýeňijisi bolan bolan baş döwlet özlerinden başga hiç bir ýurduň güýçli we ýadro ýurdy bolmaly däldigi babatda özara ylalaşyga geldiler. Bu boýunça dil birikdirdiler. Şoň üçinem olar Eýranyň öňe saýlanmagyna garşy çykýarlar.

Olar birmeňzeş ýagdaýda Saud Arabystanyňyň, Türkiýäniň, Päkistanyň, Yragyň hem güýçlenmegine garşydyr. Ýurtlarymyzyň güýçli we sylanýan ýurtlara öwrülmegini islänoklar. Urany baýlaşdyrmaa işiniň Eýrany güýçlendirjegini bilýärler. Bu olaryň üýtewsiz syýasaty. Ýagny, Baýdeniň, Trampyň, Obamanyň ýöreden syýasatlarynyň arasynda hiç hili tapawut ýok. Baýdeniň Eýrana garşy basyşlary Trampyňkydan has beter bolar. Çünki olaryň barsy ýeke-täk maksada gulluk edýärler. Emma praktikada ulanýan dilleri we meýilleşdirme usullary başgaça. Bu boýunça size bir mysal bereýin. ABŞ-nyň Halkara gatnaşyklar geňeşi (CFR) bilen Nýu-Ýorkda ýygnaç geçiripdik. Olardan 28 adam gatnaşdy. Togsan minutdan gowrak wagtyň içinde bar beren sowallary Eýranyň ýadro maksatnamasy boýunça boldy.

Berjek sowallaryny berip bolansoňlar, bize ýöňkeýän aýyplarynyň birinem subut edibilmediler. Aralaryndan terbiýeli adamdygy görnüp duran ýaşuly biri ýerinden turup: «Jenap Ahmedinejad, parahatçylykly maksatlar üçin urany baýlaşdyrmaga hak-hukugyňyzyň bardygyny bilýäris, emma muny resmi taýdan ykrar etsek, erte Saud Arabystany, soň Müsürem şeýle energiýa eýe bolasy geler. Şeýle ýagdaýda nädip olaryň hötdesinden gelip bileris?» diýdi.

Men şonda oňa: «Eger bu biziň muňa hakymyz bolýan bolsa,

olaryň hakynyň bolmagy kanuny zat. Bu hakyň ulanyşa girmeginden gaça durulýan bolsa, onda hiç kime beýle haky bermeli däl» diýdim.

Bu boýunça ýene bir mysalam Eýran birinji gezek industrial derejede urany baýlaşdyranda, muny ýörite jaň edip aýdan adamym korol Abdylly boldy.

Oňa telefonda «Bu habary eşdeniňe begenjegiňi umyt edýän. Indi bu ulgamam siziň hyzmatyňyzdadyr. Halkara Atom energiýasy agentliginiň (IAEA) gözegçiligi astynda işläris. Öndüren ähli energiýamyzy size ugradýarys. Sizem hünärmenleriňizi we alymlaryňyzy ugradyň. Gazanan tejribelerimiziň barsyny olarda öwredeliň» diýdim.

Sebitimizdäki ähli ýurtlaryň senagat we ylym taýdan ösmeginiň gerekdigine ynanýan. Emma ýadro bombasyny edinjek bolmagyň geregi ýok.

Ýadro bombasy adamlara gowulyk getirmez, tersine, ýadro ýaragy wagşyýanalogyň alamatydyr. Biz ylym-bilimi, senagaty we tehnologýany ösdürmegiň tarapynda.

Hemmeleriň şeýle mümkinçiliklere eýe bolmagy gerek. Emma şertler bu tejribeleriň Saud Arabystanyndaky doganlarymyza geçirilmegine ýol bermedi, ýöne bu boýunça pikirimiz we ýönelmelerimiz öňküligine galmagyna dowam edýär. Günbatarlylaryň muňa garaýşy özlerinden başganyň şeýle mümkinçilikleri edinmegine päsgel bermegiň üstünde gurlan.

• «Saud Arabystany dörde, Türkiýäni üçe, Eýrany-da alty bölege bölmek isleýärler»

– Ýakymly ýatlamalaryňyz we häzirki atmosfera gurşawynda şu boýunça gepleşiklere nähili baha berýärsiňiz? Siziň pikiriňizçe belli bir netije gazanyp bolarmy ýa bolmaz? Ukraina konflikti Eýran bilen ABŞ-nyň arasyndaky ýadro boýunça gepleşikleri bökdäp bilermi?

– Munuň ýakyn geljekde bolmagyna garaşamok, ýöne dünýä güýçleriniň sebit ýurtlary boýunça betpygyl meýilnamasynyň bardygyny bilýärim. Saud Arabystany dörde, Türkiýäni üçe, Eýrany-da alty bölege bölmek isleýärler. Sebitdäki ýurtlary

bölüp, ownuk we gowşak döwletlere öwürjek bolýarlar. Bu olaryň meýilnamasy. Mundan halas bolmagyň ýeke-täk ýoly sebit ýurtlarynyň agzybirligünden geçýär.

• **«Eger ABŞ Russiýa berk garşylyk beren bolsa, Russiýa Ukraina çozmaga milt edip bilmezdi»**

– ABŞ-nyň Prezidenti Jo Barden oktyabr aýyndq Demokratiýa ýygnanşygyny geçirdi. Umuman alanda dünýädäki we halkynyň aglaba bölegi musulman bolan ýurtlardaky demokratik şertleri nähili görýän? Jenap Baýdeniň dünýäde demokratiýanyň berkemegi ugrundaky tagallalary barada näme aýdyp biljek?

– Üns berilmeli käbir hususlar bar. Bularyň birinjisi demokratiýa iň gowy adamkärçilik tejribesidir. Emma bärde düýp mesele demokratiýanyň kapitalizmiň tussagy halyna gelmegi we dünýä boýunça alanda demokratiýanyň göwnejaý durmuşa geçirilmeýändigidir.

Beýleki bir husus bolsa, häzir antikapitalistik pozisiýasyny görkezýän oýanyş akymy bar. Bular şu babatda endişeli adamlar. Demokratiýa sebäpli däl, beýleki ýurtlaryň üstünde sürülýän agalyklar we gözegçilikler sebäpli endişeli.

Dünýäniň kartasyny üýtgedip, Ikinji jahan urşundan soň orta çykan iki polýuslylyga dolanyp geljek bolýarlar. Dünýäni üç polýusly görnüşe getirmek isleýänler bolsa, dünýäni dyza çökmek üçin adam güýjüni gözegçilik astyna aljak bolup dyrjaşýarlar.

BMG-nyň gurlan wagtyndan bəri dünýäde üç milliard adamyň garyplyk derejesindenem pes ýagdaýda ýaşaýandygyny we köp sanly uruşlar, howp-hatarlar, ýaraglanşyklar sebäpli dünýäniň ýagdaýynyň gowulaşyp gidibermändigini görkezdi.

ABŞ soňky wagtlar Ýaponiýada Hirosima atylanlardah has ýykgyňçylykly täsirlere eýe ýadro ýaraglaryny öndürdi. Russiýa hem ondan kem galman raketa sistemalaryny synagdan geçirdi. Bular halklaryň we olara dahylly mümkinçilikleriň üstünde agalyk ediji güýç bolmak üçin raketaly ýaraglarynyň dünýä boýunça gegemonlyk gurmagyny isleýär. Kapitalistleriň ahyrky maksadynyň Nýu-Ýorkdygyny we Nýu-Ýorkuňam häzirki ykdysady

ulgamy arkaly dünýädäki ähli kapitallaryň kesişýän ýeridigini bilýäňiz.

Saud Arabystanynyň, Yragyň, Kuweýtiň, Yragyň mümkinçiliklerine bir ser salyp görüň. Bu mümkinçiliklerden bütin dünýäde öz gözegçiligini we gegemoniýasy mundan beýlägem dowam etdirmek üçin peýdalananlar amerikanlardyr. Bu ýurtlar demokratiýa şygary astynda dünýäniň şertlerini üýtgetmek meýilleşdirilýän ýerlerdir.

Jenap Baýdeniň bolşuna syn ediň, ol ukrain halkynyň tarapyny çaljak bolup duranok, gaýtam iki taraply gürleýär. Aslynda Russiýanyň Ukraina çozmagynyň öňünem şol açdy. Eger ABŞ Russiýa berk garşylyk görkezen bolsa, Russiýa Ukrainanyň üstüne çozmaga milt edibilmezdi.

Jenap Baýden ukrain halkynyň hak-hukuklaryndan söz açaýynam diýenok. Şol bir görnüşde rus halkynyňam hak-hukuklary onuň ýadyna düşenok. Ýoldaş Putin wezipe ygtyýarlygynyň möhletini 2036-njy ýyla çenli, ýagny ýene 14 ýyl uzaltdy.

Jenap Barden muny demokratiýa ters ýagdaý hökmünde garamady. Baýdeniň ýolbaşçylygynda geçirilen Demokratiýa ýygnaşygy-da öz gegemoniýalaryny dünýäniň boýnyna dakjak bolmagyň başgaçarak formasydy.

• «ABŞ DEAŞ kartyny Owganystan we beýleki ýurtlaryň hökümetlerine garşy basyş karty hökmünde ulanýar»

– Prezident Baýden ýakynda DEAŞ lideri Ebu Ibrahim el-Haşimi el-Kureýşiniň ABŞ-nyň geçiren ýörite operasiýasynda öldürilendigini mälim etdi. Ondan öňki DEAŞ lideri Ebubekir el-Bagdadynyň-da şol formada öldürilendigi mälim edilipdi. DEAŞ-yň geljegine neneň görýäňiz? Şeýle-de bolsa siz ABŞ-ny terrorizmi goldamakda we DEAŞ-a kömek etmekde aýypladyňyz. Bu aýyplamalar boýunça düşündirişiňiz barmy?

– ABŞ-nyň sebitimiz babatda ikiýüzli syýasat ýöredýänini bilýäris. Bir ýandan-a terrorçy guramalary goldaýar, bir ýandanam olara garşy söweşýändigini aýdan bolýar. DEAŞ ABŞ-nyň sebitimize burnuny sokmagyň getiren netijesidir.

Sebit halklary mundan öň agzybir durmuşda ýaşaýardy. DEAŞ

liderleri munuň parhyna bararlar diýip umyt edýärin. ABŞ DEAŞ kartyny Owganystan we beýleki ýurtlaryň hökümetlerine garşy basyş karty hökmünde ulanýar. Ýene bir gezek DEAŞ-yň bu oýna düşünmeginiň gerekdigini aýdýaryn.

– Siziň bilen geçiren bu gyzykly gürrüňimiz gutarmanka Eýran bilen baglanyşykly bir sowal beresim gelýär. 1979-njy ýyldan bäri eýran režiminiň bolşuny neneň görýäňiz? Eýranda has ön bolup geçen kynçylyklaryň we adalatsyzlygyň eýran halkynyň režimden ýüz öwürmegine getirendigi barada aýdan sözleriňiz boldy. Eýran sahnasyna we eýran režiminiň geljegine nähili baha berip bilersiňiz?

– Adamlara söz azatlygyny bermeli. Halk bir zady talap edende, şol talap hökman ýerine ýetiriläýmeli. Bu prinsip Eýran üçinem üýtgeşsizligine galýar. Çünki halkyň talaplary iş ýüzünde ýerine ýetirilmelidir.

– Eýran režimi barada nämeleri aýdyp bilersiňiz, dini režimi ýa demokratik režim? Eýran režiminiň dini we milletçi taraplary has agyr basýar. Eýran özüni Jöhit döwleti diýip tanadan Ysraýyl ýaly dini döwletmi?

– Din syýasy meselelerden has möhüm orny tutýar. Din adamzady birleşdirmek üçin gönderilipdir. Din adamy erkinleşdirmek we goldamak üçindir. Şulardan başgasynyň dine dahylly ýeri ýokdur. Men hemişe şu pikiri öňe sürdüm, häzirem şu pikirdedigimi aýtmak isleýärin.

– Sözleriňizden dünýewiligi goldaýandygyňy duýup bolýar. Dogry duýupdyrynmy?

– Bu sözlere üns berilmelidigini we üstünde oýlanyp-ölçerilmelidigini aýdypdym. Demokratiýa näme, aristokratiýa näme, dünýewilik näme? Bular boýunça kän oýlanmaly.

Muhammet ZAHID GÜL,
@ZahidGol

Şenbe, 12 mart 2022 ý. Publisistika